HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume: 13, Issue: 5, October 2021
www.historystudies.net

# *KÂZIM KARABEKİR'İN TBMM'DEKİ FAALİYETLERİ*

## *The Activities of Kâzım Karabekir in Parliament*

*Prof. Dr. Mehmet Evsile*
Amasya Üniversitesi
mevsile@amasya.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-1853-8776

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 07.09.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 28.10.2021
*DOI Number* : 10.9737/hist.2021.1047

*Atıf – Citation:* Mehmet Evsile, "Kâzım Karabekir'in TBMM'deki Faaliyetleri", *History Studies*, 13/5, Ekim 2021, s. 155-1563.

HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

**HISTORY STUDIES**
Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi
International Journal of History
13/5, Ekim – October 2021
1555-1563
Araştırma Makalesi

# KÂZIM KARABEKİR'İN TBMM'DEKİ FAALİYETLERİ

The Activities of Kâzım Karabekir in Parliament

**Prof. Dr. Mehmet Evsile**

## Öz

Kâzım Karabekir, TBMM'nin Birinci Döneminde Edirne, İkinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Döneminde ise İstanbul milletvekilliği yapmıştır. Birinci dönemde 6, ikinci dönemde 9, altıncı dönemde 30, yedinci dönemde 17 oturumda söz alarak çeşitli konulardaki görüşlerini açıklamıştır. Sekizinci dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına seçildiği için oturumlarda söz almamış; ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasama yılları açılış ve kapanış oturumları ile yurt dışından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ziyarete gelen heyetler dolayısıyla toplam 8 protokol konuşması yapmıştır.

Kâzım Karabekir'in Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulundaki konuşmaları eğitim hayatı, sağlık, sosyal hayat, adlî hususlar, köy kalkınması, deprem felâketleri gibi günlük hayatın birer parçası olan konular üzerinde olmuştur. Konuşmalarının ikisi 1939 ve 1943 yılları bütçeleri üzerinde kapsamlı birer değerlendirme şeklinde olmuştur. Askerî konularda birkaç konuşması olmuş; siyasî konulara hiç girmemiştir. Kâzım Karabekir hakkında şimdiye kadar yapılan çalışmalarda pek görülmeyen Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki faaliyetlerini, bütçe konuşmaları ve diğer konuşmalar şeklinde bir tasnife tabi tutarak inceledik.

Böylece Millî Mücadele kahramanlarından ve Türk siyasî tarihinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Kâzım Karabekir'in Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki faaliyetlerini ortaya koyarak hem önceki çalışmaların eksik bıraktığı yanları tamamlamaya hem de literatüre katkıda bulunmaya çalıştık.

**Anahtar Kelimeler:** Kâzım Karabekir ve Ekonomi, Kâzım Karabekir ve Eğitim, Kâzım Karabekir ve Sosyal Hayat, Kâzım Karabekir ve Köy Kalkınması

## Abstract

Kâzım Karabekir became a Member of Parliament from Edirne in the first term and from Istanbul in the second, sixth, seventh and eighth terms. He gave six speeches in the first term, nine in the second, thirty in the sixth, seventeen in the seventh terms and explained his ideas on different issues. He was elected as a President of Turkish Grand Assembly in the eighth term and he did not gave any speech because of his post. However, he made eight prothocol speeches in the opening and closuresessions of the Turkish Grand Assembly and when there were visits to the Turkish Grand Assembly by delegations from abroad.

The speeches of Kâzım Karabekir in the Turkish Grand Assembly were about the Daily life such as education, health, social life, justice, development of village life and earth quakes. Two of his speeches were about budget in 1939 and1943 with a detail edevaluation. He gave speeches about military for a few times but he never mentioned about politics in his speeches. In this study, the speeches of Kâzım Karabekir about his activities, ideas on the budget with a classification that had never been studied in the articles before.

The aim of this study is to complete the lack of previous studies on the activities of Kâzım Karabekir who was a hero of Turkish struggle and a prominent member of Turkish Grand Assembly and to contribute to the literatüre.

**Keywords:** Kâzım Karabekir and Economy, Kâzım Karabekir and Education, Kâzım Karabekir and Social Life, Kâzım Karabekir and Village Development.

## Giriş

Millî Mücadele kahramanlarından ve tarihimizdeki önemli siyasî şahsiyetlerden biri olan Kâzım Karabekir hakkında akademik anlamda pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalara belli ölçüde kaynak teşkil etmek üzere kendisinin de kaleme aldığı bazı eserler vardır. Bunlardan en önemlisi, yaşadığı olayları anlattığı hatıralarıdır. Mondros Mütarekesi'nden Doğu Cephesi Komutanlığının sona ermesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisine iltihak ettiği Ekim 1922'ye kadar yaşadığı olayları anlattığı *İstiklâl Harbimiz* isimli eserdir[1]. Millî Mücadele tarihi hakkındaki görüşlerini açıkladığı *İstiklâl Harbimizin Esasları* isimli eser de bu konuda yazdığı önemli eserlerden biridir[2].

Kâzım Karabekir hakkında çok sayıda akademik çalışma da yapılmıştır. Biyografi, tez ve makaleler şeklinde yazılan eserlerden bazıları şunlardır. Biyografi tarzında yazılan bir eserde Kâzım Karabekir'in hayatı anlatılmıştır[3]. Diğer bir çalışmada da millî mücadele dönemindeki faaliyetleri ifade edilmiştir[4]. Siyasî hayatının ayrıntılarının ortaya konulduğu bir de doktora tezi mevcuttur[5]. Bunlardan başka Kâzım Karabekir'in askerî ve siyasî hayatının işlendiği bir makale[6] ile eğitim hayatına yaptığı katkıları inceleyen diğer bir makale görülebilir[7].

Kâzım Karabekir'in çeşitli konularda görüşlerini ortaya koyduğu bir zemin de Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulu olmuştur. Milletvekili olarak görev yaptığı dönemlerde ülke meseleleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Özellikle İstanbul milletvekili olarak görev yaptığı Altıncı ve Yedinci dönemlerde siyasî ve askerî konuların dışında gündelik hayatta ülkede yaşanan bazı problemleri tespit etmiş ve çözüm yollarını göstermiştir. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi'*nin ilgili oturumlarındaki kayıtları taradığımız zaman eğitim hayatı ve eğitim kurumları, vergi mevzuatı, hayat pahalılığı, aile kurumunun korunması, bakıma muhtaç çocukların devlet himayesine alınması, köy kalkınması, bütçe kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılması, israfın önlenmesi, depremlerin vereceği zararlara karşı alınması gereken tedbirler, idam cezalarının caydırıcı olması gibi pek çok sosyal olaylar hakkında düşüncelerini açıkladığını görmekteyiz.

Özellikle 1939 ve 1943 yılları bütçeleri üzerinde ayrıntılı olarak görüşlerini açıkladığı görülmektedir. Bu hususu dikkate alarak makalemizin bölümlerinin plânlanması sırasında bütçe görüşmelerindeki konuları bir başlık altında topladık. Bunların dışında çeşitli tarihlerde yaptığı konuşmalarda açıkladığı görüşlerini de diğer konuşmalar başlığı altında topladık. Böylece Kâzım Karabekir'in askerî ve siyasî hayatla ilgili görüşlerinin yanına ekonomik ve sosyal hayat hakkındaki görüşlerini de ilâve ederek, hayatı ve eserleri hakkındaki çalışmaların eksik kalmış yanlarını tamamlamaya gayret ettik.

### 1-Bütçe Konuşmaları

**a- 1939 Bütçesi**: 1939 yılı bütçe görüşmelerinde Kâzım Karabekir tarafından dile getirilen hususlar, aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:[8]

[1] Kâzım Karabekir; *İstiklal Harbimiz,* Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960.
[2] Kâzım Karabekir; *İstiklal Harbimizin Esasları*, Emre Yayınları, İstanbul, 1955.
[3] M. Fahrettin Kırzıoğlu; *Kâzım Karabekir,* Sevinç Matbaası, Ankara, 1991
[4] Cemalettin Taşkıran; *Milli Mücadele'de Kazım Karabekir Paşa,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
[5] Ali Çiftçi; *Kâzım Karabekir'in Siyasal Hayatı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doktora Tezi, Ankara, 2005.
[6] Güler Sarıçoban; **"**Kâzım Karabekir'in Askerî ve Siyasî Biyografisi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mart 2017 21(1), s. 137-157.
[7] Hürü Sağlam Tekir- Süleyman Tekir; "Eğitime Katkılarıyla Kâzım Karabekir", *International Journal of Humanities and Education,* Yıl 2017, Cilt 3, Sayı 2, s. 322-340.
[8] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 22.05.1939, TBMM, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (6. Dönem),* Cilt:2, s.151-161.

İlk olarak vergiler konusuna temas edilmiştir. Buna göre: Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarında ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması için halktan yüksek miktarlarda vergiler alınmıştır. Artık bu vergilerin makul bir seviyeye düşürülmesi gerekmektedir. Vergi ile toplanan paraların da israf edilmeden harcanması; özellikle memurlar tarafından, devlet dairelerinin demirbaş eşya ihtiyacında lüks malların alınmaması ve olabildiğince tutumlu davranılması gerektiği ifade edilmiştir. Devlet işlerinde kırtasiyeciliğin de azaltılması talep edilmiştir.

Daha sonra özellikle devlet hizmetinde israfın önlenmesi gerektiği ile ilgili olarak, illerde bakanlıkların hizmet binaları ve Halkevleri binalarının çok masraflı bir şekilde yapıldığı, bu konularda da tutumlu olunması gerektiği dile getirilmiştir. Ayrıca devlet dairelerinin demirbaş malzeme ihtiyaçlarının, devlet fabrikalarının ürünlerinden temin edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Hükümetin emrindeki örtülü ödeneği ihtiyaç olan yerlere ve usulüne uygun bir şekilde sarf etmeye dikkat edilmesi ve yurtdışından getirtilen mütehassıslardan azamî şekilde istifade edilmesi, ancak bunlara haklarından fazla ödeme yapılmaması hususlarına dikkat çekilmiştir. Devlet memurlarının yaptığı hizmetlerin karşılığında hediye almamaları temenni edilmiştir.

Köy hayatı ve köy kalkınması konularında da ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Bu konudaki bazı cümleler şeyledir:

-Kalkınmayı köylerden başlatarak, emekli personelden doktor ve veteriner ihtiyacı karşılanmalıdır. Köy okullarında eğitmenlerle değil, iyi yetişmiş öğretmenlerle eğitim hizmeti verilmelidir.

-Köylülerin vergi yükleri azaltılmalı, salma uygulaması kaldırılarak vergi miktarı standart bir hale getirilmelidir.

-Köylerdeki halkın sağlık, hayvanların veteriner hizmetleri sağlanmalı; ziraatte fennî gübre kullanılarak verim artırılmaya çalışılmalıdır.

Aile müessesesinin korunması ve bakıma muhtaç çocuklar konusunda da görüşlerini şu cümlelerle açıklamıştır:

-Memlekette aile kurumunu kalkındırmak lâzımdır. Medenî Kanun çerçevesinde tek eşlilik esas alınmalı, evlilik bağı olmayan kadınlar aile içinde bulundurulmamalıdır.

-Çok çocuklu halka yardım faaliyetlerinin ciddiyetle takip edilmesi ve yardım miktarının yükseltilmesi talep edilmiştir.

-Anne ve babaları tarafından bakılamayan çocukların eli ekmek tutuncaya kadar devletin himayesine alınması istenmiştir. Bu konuda kendisinin Onbeşinci Kolordu Komutanı iken yaptığı hizmetler bilinmektedir[9].

-Yurtdışına tahsile gönderilen öğrencilerin sıkı bir şekilde denetlenmeleri, bunların yabancı uyruklu kadınlarla evlenmelerinin önlenmesi gerektiği dile getirilmiştir.

İş hayatı ve emeklilerin geçim sıkıntılarına birkaç cümle ile temas edilmiştir:

-Eğitim almış gençlerin çalışacakları iş imkânları artırılarak topluma hizmet etmeleri sağlanmalıdır.

-Özellikle askerî görevlerden emekli olmuş olanların aldıkları maaşlar yetersiz olduğu için geçim sıkıntısı içindedirler. Bunların maaşları mutlaka geçinebilecekleri bir seviyeye çıkarılmalıdır.

[9] Kâzım Karabekir; *İstiklal Harbimiz*, s.847.

İlim ile siyasetin birbirinden ayrılması gerektiği konusunda görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: Ülkemizde ilim ile siyaset birbirinden ayrılmamıştır. Akademisyenlerin aynı zamanda siyasetin içinde olmaları önlenmelidir. Yurt dışında Türkiye'nin tarihi, dili, coğrafyası, ekonomisi hakkında yapılan çalışmalar Türkçeye çevrilmelidir.

Bunların dışında günlük hayata dair bazı görüşleri de şu şekilde tespit edilmiştir:

-İdarî teşkilâtta düzenlemeler yapılarak illerin sınırları genişletilmeli ve bir vilâyetteki işlerin yetkisi o ilin valisine verilmelidir.

-Kumaş fabrikalarının üretim miktarları artırılarak halkın medenî bir şekilde kıyafet sahibi olması sağlanmalıdır.

-Halkın hava saldırılarına karşı korunması için tedbirler alınmalı, yeterli miktarda sığınaklar yapılmalıdır.

-Okul, fabrika ve devlete ait diğer tesisler açılacağı zaman, bunun, ilgili bakanlıklar arasında koordinasyonu sağlanarak, ülkenin ihtiyaçlarına en uygun yerlerde ve şekillerde açılması gerekir. Özellikle savunma ihtiyaçlarına öncelik verilmelidir.

-Devlet kademelerinde sıkı kontroller yapılarak müesseseler, icarlar, teşkillerde suiistimal, yolsuzluk, hırsızlık gibi olaylara fırsat verilmemelidir.



**b- 1943 Bütçesi**: Kâzım Karabekir'in 1943 yılı bütçesi üzerinde yaptığı konuşmada temas ettiği konular, bölümler halinde şu şekilde tespit edilmiştir:

İlk olarak barışa hazırlık çalışmalarından bahsetmiştir. İkinci Dünya Harbinin sona yaklaştığı bir dönemde, harpten sonra sulha hazırlık yapılması gerektiği konusunu dile getirmiştir. Bu hazırlıkları 6 madde halinde şöyle sıralamıştır:

1- Müstahsil vatandaşlarımızın işini bırakıp şehirlere dökülmek suretiyle müstehlik sınıfının sayısının arttırmalarının önüne geçilmelidir. Yani köylerden şehirlere başlamış olan akını tersine çevirerek şehirlerden köylere doğru olmasını temin etmelidir. Bu suretle iş yapmak kudretinde olan her vatandaş; âtıl; tembel ve boş bırakılmamalıdır.

2- Az zamanda ve emeksizce servet sahibi olmak hırsına son verilmelidir.

3- Bakımsız Türk çocuklarının mahv ve perişan olmalarının önüne geçmekte daha çok gecikmemelidir.

4- Devlet ve millet hizmetinde çalışmış ve yıpranmış olan emeklilerimizi sefaletten kurtarmanın, vatan ve millet uğrunda hayat yıpratmanın kıymetini takdir bakımından, vazifemiz olduğunu göz önünden ayırmamalıdır.

5- İhtiyarlık ve hastalık yüzünden çalışamaz bir hale gelip de cemiyetin yardımına muhtaç vaziyette kalmış vatandaşlarımıza daha geniş mikyasta yardım müesseseleri kurulmalıdır.

6- Devlet mekanizmasının daha ahenkli, daha süratli ve daha da tasarruflu işlemesi temin olunmalıdır[10].

Sağlık problemlerine dikkat çekmiş ve görüşlerini şu sözlerle ifade etmiştir: Sağlık kurumlarının çoğu İstanbul'da açılmıştır. Anadolu'dan şifa bulmak için gelenler bir daha köylerine dönmüyorlar ve bu durum İstanbul üzerinde bir baskı oluşturuyor. Hükümet de bu insanlara terzilik, kunduracılık, marangozluk, demircilik ve dokumacılık öğretmek suretiyle bu

[10] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 24.05.1943, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem),* Cilt:2, s.166-167.

baskının artmasına yol açıyor. Halbuki bu vatandaşların, tedavileri bitince köylerine dönüp kendi topraklarında üretim yapmaları gerekir[11].

Üniversite hayatı ile ilgili olarak, mevcut üniversite yapısının tüketici bir sınıf meydana getirdiğini, bu sistemden vazgeçilerek, içinde tarlaları, bağları, bahçeleri, bol bol süt ve et veren sürüleri, yoğurt peynir yağ imalâthaneleri, laborutuvarları, iyi gıdalanmış ve iyi giyinmiş işçileri ve bu arada becerikli üniversitelileri olmalı, yani öğrencilerin üniversitede okurken aynı zamanda üretici olmaları gerektiğini ifade etmiştir[12].

Anne ve babaları tarafından terk edilmiş çocukların bakımı hususunda da görüşlerini açıklamıştır. Buna göre sadece İstanbul'da 5000 bakımsız çocuk bulunmaktadır. Medenî Kanun'un ilgili maddeleri gereğince devlet, bu çocukları himaye altına almalı, onların topluma faydalı kişiler haline getirilmesi için yurtlar ve diğer kurumlar açılıp bu çocuklar yetiştirilmelidir. Bu iş, Sağlık, Bayındırlık ve Tarım Bakanlıkları ile koordineli bir biçimde yapılmalıdır[13].

Emeklilerin durumu: Osmanlı döneminde çıkartılan kanun hükümleri ile emekli olanların durumlarının Türkiye Cumhuriyeti döneminde çıkartılan kanun hükümlerine getirilmesini talep etmiştir. Şöyle ki: 11 Ağustos 1325 (1909) tarihli bir Tekaüd Kanun u Muvakkati vardır. 10 Haziran 1930'da yeni bir kanun çıkartılmıştır. İlk kanuna göre emekli olan asker ve sivil emekliler çok düşük maaş almaktadırlar. Bunların da 1930 yılında çıkartılan kanuna göre emekli maaşı almaları sağlanmalıdır. Böylece emekli maaşları biraz daha artacaktır[14].

Bakanlıklar arası koordinasyon eksikliği, gerçekleştirilen hizmetlerde eksik noktalar kalmasına yol açıyor. Kırtasiyecilik de devlet sisteminin halka ulaşmasında aksaklıklara sebep olduğu da üzerinde durduğu bir konu olmuştur[15].



**2- Diğer Konuşmaları**

**a- Eğitim**: Edirne milletvekili olarak Kâzım Karabekir Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki ilk konuşmasını 30 Ekim 1922 tarihinde yapmıştır. Doğu Cephesi Komutanlığının sona ermesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne iltihakı üzerine yaptığı bu konuşmada ilk olarak kazanılan askerî zaferlerin kalıcı olabilmesi ve ülkeye katkı sağlayabilmesi için, artık ilim ve irfan alanlarında seferberliğe geçilmesini ifade etmiştir. Millî Mücadele zaferinin amaçlarına tam olarak ulaşılabilmesi için barış zamanlarında da ilim ve irfan ordularının seferberliğe geçirilmesi hususuna dikkat çekmiştir. Bu düşüncesini şu sözlerle teyit etmiştir[16]: *"... hariçten bizi sarmak isteyen esaret zinciri gibi dahilde de bizi aynı surette saran fakr ve cehle karşı aynı surette her tarafta hücum ederiz ve Cenab-ı Allah'ın inayeti, sevgili peygamberimizin bize olan yardımı ve büyük milletimizin birliği sayesinde milletimiz yakında refah ve saadete ve ilim ve irfana koşar."* Bu sözlerle askerî alanlarda kazanılan zaferlerin eğitim alanında elde edilecek başarılarla taçlandırılması gerektiği hususunu dile getirerek Cumhuriyet ideallerine uygun bir düşünce ortaya konulmuştur.

**b- Askerlik**: Aynı konuşmada temas ettiği diğer bir konu, Çanakkale ve Irak cephelerinde Türk ordularının mücadele ettiği düşman askerleri arasında bazı Müslüman unsurların varlığından duyduğu üzüntüyü ifade etmek olmuştur[17]: *"Harb-i Umumîde cihat ilân edilmiş iken, kendi şahsıma ve kumandan olarak söylüyorum, gerek Çanakkale'de, gerek Irak'ta mütemadiyen islâm*

[11] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 24.05.1943, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem),* Cilt:2, s.168.
[12] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 24.05.1943, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem),* Cilt:2, s.169.
[13] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 24.05.1943, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem),* Cilt:2, s.171-172.
[14] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 24.05.1943, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem),* Cilt:2, s.172.
[15] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 24.05.1943, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem),* Cilt:2, s.174.
[16] Kâzım Karabekir Paşa (Edirne); 30.10.1922, TBMM, *TBMM ZC (1. Dönem),* Cilt:24, s.254.
[17] Kâzım Karabekir Paşa (Edirne); 30.10.1922, TBMM, *TBMM ZC (1. Dönem),* Cilt:24, s.280.

*askerleriyle harbettim."* Diğer milletvekilleri de maalesef sözleriyle Kâzım Karabekir Paşa'nın bu üzüntüsüne katılmışlardır.

**c- Asker Kaçaklarının Affı**: Bazı mahkûmların affı hakkındaki kanun teklifine dair Adliye Encümeni mazbatasının görüşülmesi sırasında, bu kanunun içinde bulunan asker kaçaklarının da affına karşı çıkmıştır. Vatan ve millet tehlikede iken bütün sadakatiyle koşup hayatını feda edecek yerde askerlikten kaçmış olanların ebediyyen affedilmemesi gerektiğini, bu tür afların, ordunun disiplinini ve askerin komutanlarına bağlılığını gevşettiğine de dikkat çekmiştir[18].

**d- Köy Enstitüleri**: Köy Enstitülerine sadece köylerde oturan ailelerin çocuklarının alınmasını eleştirmiştir. Buralara, gerekli şartları sağladıktan ve mezun olduktan sonra köylerde çalışmayı taahhüt eden şehirli ailelerin çocuklarının da alınmasını istemiştir. Aksi takdirde ülkede *"şehirli"* ve *"köylü"* diye bir ikilik durumunun ortaya çıkacağına dikkat çekmiştir[19].

**e- Askere Alınanların İşlerine Aile Fertlerinden Birinin Alınması**: Askere gidenlerin yerine aile fertlerinden birinin alınması hakkındaki kanun teklifi üzerine ziraat, çobanlık ve ticaretle meşgul olan vatandaşlardan biri askere alınınca, bunların yerine aile fertlerinden birinin alınması suretiyle ailenin maişetini sağlamaya devam imkânının getirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir[20].

**f- Depremlere Karşı Alınması Gereken Tedbirler**: Erzincan depremi üzerine açılan bir oturumda depremlere derhal müdahale edecek ekiplerin oluşturulması gerektiğine dikkat çekmiştir. Gençlerimizin kış sporlarına alıştırılması, dağ sporlarına heveslendirilmesi ve dağ başlarında kızak kaymaya alıştırılması; böylece meydana gelecek depremlerden hemen sonra depremzede vatandaşlara yardım edebilecek kabiliyete getirilmesini tavsiye etmiştir. Eğer bu işleri yapabilecek 600 gencimiz olsa, Erzincan depreminde bu kadar can kaybının olmayacağına dikkat çekmiştir[21]. Ayrıca Erzincan depreminde ailelerini kaybeden çocukların, başka ailelerin yanlarına verilmeyip, devlet kurumları tarafından himaye altına alınmasını ve eğitimlerinin sağlanmasını, bu konuda ordunun da katkısının sağlanmasını istemiştir[22].

Aradan üç yıl geçtikten sonra Çankırı, Kastamonu, Çorum, Amasya, Samsun, Tokat, Sinop ve Ordu'da yaşanan bir depremden sonra söz alarak, deprem bölgelerinde yaptığı gezilerdeki tespitlerini paylaşmıştır. Buna göre deprem bölgelerindeki evlerin depreme dayanıklı olacak şekilde yapılmadığını gördüğünü, pek çok evin şakülünü kaybettiğini, duvarlarının eğri olduğunu, evlerin çoğunun kerpiçten yapılmış olduğunu söyleyerek, geçmişte yaşanan olaylardan ders alınması ve bu evlerin depreme dayanıklı bir hale getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır[23].

**g- Hayat Pahalılığı**: 23 Mayıs 1944 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda, ülkedeki hayat pahalılığı ve bunun olumsuz sonuçlarına dikkat çekmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında, cephe gerisi seferberliğinin ve halk ekonomisinin icapları yerine getirilmediği için gıda üretiminin azalmasına bağlı olarak oluşan hayat pahalılığının, halkın ve memurların büyük bir kısmının geçim sıkıntısı içinde olduğuna dikkat çekmiştir[24].

**h- Vergi Borçlarının Affı**: Millî Korunma Kanunu hükümlerine göre, 1942 yılı hububat vergi borçlarını ödeyememiş olanların affına dair kanun münasebetiyle 26 Ocak 1944 tarihinde bir konuşma yapmıştır. Olumsuz hava şartları dolayısıyla üretimin düşmesi ve ürün miktarlarının yanlış hesaplanması sonucu ziraî ürün vergilerini ödeyemeyen köylülerin üç ay hapis ve 250 lira

[18] Kâzım Karabekir Paşa (Edirne); 11.04.1923, TBMM, *TBMM ZC (1. Dönem),* Cilt:29, s.54.
[19] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 17.04.1940, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem),* Cilt:10, s.73-74.
[20] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 26.04.1940, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem),* Cilt:10, s.156-158.
[21] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 10.04.1940, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem),* Cilt:8, s.48-49.
[22] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 17.04.1940, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem),* Cilt:10, s.74.
[23] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 29.11.1943, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem),* Cilt:6, s.27.
[24] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 23.05.1944, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem),* Cilt:10, s.168.

nakdî para cezasına çarptırıldıklarının tespit edildiği; olumsuz hava şartları ve hesaplananın altında ürün elde edilmesinin bu mağduriyetlere sebep olduğu anlaşılmıştır. Kâzım Karabekir, teklif edilen af kanununun yerinde olduğunu, köylülerin cezaevinden çıkartılması ve nakdî borçlarının affedilmesi konularına destek olduğunu açıklamıştır[25].

**i- İdam Cezalarının Caydırıcı Olması**: Tefenni'nin Kır mahallesinden bir vatandaşın idam cezasına çarptırılması hakkında Başvekâlet Tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası üzerine yapılan görüşmelerde, idamı önlemenin şartlarını dört madde halinde sıralamıştır. Buna göre:

1- Cinayet olayları, daha çok eğitim yetersizliğinden kaynaklandığı için, özellikle köylerde yaşayan vatandaşların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi gerekir.

2- İdam cezalarının sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tasdik edilmesi ile kalmaması, ibret alınabilmesi için açık vasıtalarla köylere kadar duyurulması gerekmektedir.

3- Maktul ve katilin, geride bıraktıkları ailelerinin geçirecekleri felâketli hayatlarını, halk dilinde tasvir eden risaleler, destanlar yazdırılmalı, filmler çekilmelidir.

4- Katlin fenalıkları, eğitim seviyesi düşük olan halka anlatılarak bu tür olayların önünün alınmasına çalışılmalıdır[26].

**j- Dersim'in Türklüğü**: 7 Temmuz 1939 tarihinde yaptığı bir konuşmada, Dersim'in Türk olduğunu ifade etmiştir. Coğrafî isimlerde ve Koç uşağı, Bağlı uşağı gibi isimlerde eskiden beri gelen Türk isimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Fizyonomi olarak da Dersim'in Türk olduğunu ifade etmiştir[27].



**Sonuç**

Millî Mücadele yıllarında Onbeşinci Kolordu ve Doğu Cephesi Komutanı olarak önemli katkılar sağlayan Kâzım Karabekir Paşa, Edirne ve İstanbul milletvekili olarak da siyasî faaliyetlerde bulunmuştur. Gümrü Anlaşmasının imzası ile de diplomatik kabiliyetini göstermiştir. Bunların yanında siyasî ve askerî alanda yazdıkları ile de tarihî olayların açıklanmasına kaynak teşkil edecek eserler ortaya koymuştur. Özellikle Altıncı ve Yedinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurul konuşmalarında ekonomi, eğitim, sağlık, aile kurumunun korunması, kimsesiz çocukların himayesi ve daha pek çok konuda görüşlerini açıklamıştır.

Böylece, askerî, siyasî ve diplomatik faaliyetlerinden başka günlük hayatın pek çok safhasını teşkil eden ülke meseleleri ile geniş bir yelpazede ilgilendiğini göstermiştir. İşte bu makalemizde Kâzım Karabekir'in askerî ve siyasî şahsiyetinin yanında çok yönlü şahsiyetinden örnekler ortaya konulmuştur.

[25] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 26.01.1944, TBMM, *TBMM ZC (7. Dönem),* Cilt:7, s.136-141.
[26] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 12.06.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem),* Cilt:3, s.90
[27] General Kâzım Karabekir (İstanbul); 07.07.1939, TBMM, *TBMM ZC (6. Dönem),* Cilt:4, s.178.

**Kaynakça**

**1-Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi**

*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (1. Dönem),* Cilt:24, Ankara, 1960.

*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (1. Dönem),* Cilt:29, Ankara, 1961.

*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (6. Dönem),* Cilt:2, Ankara, 1939.

*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (6. Dönem),* Cilt:8, Ankara, 1940.

*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (6. Dönem),* Cilt:10, Ankara, 1940.

*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (7. Dönem),* Cilt:2, Ankara, 1943.

*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (7. Dönem),* Cilt:6, Ankara, 1944.

*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (7. Dönem),* Cilt:7, Ankara, 1944.

*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (7. Dönem),* Cilt:10, Ankara, 1944.

**2-Diğer Eserler**

ÇİFTÇİ, Ali; *Kâzım Karabekir'in Siyasal Hayatı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doktora Tezi, Ankara, 2005.

KARABEKİR, Kâzım; *İstiklal Harbimiz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960.

KARABEKİR, Kâzım; *İstiklal Harbimizin Esasları*, Emre Yayınları, İstanbul, 1955.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin; *Kâzım Karabekir*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1991.

SARIÇOBAN, Güler; "Kâzım Karabekir'in Askerî ve Siyasî Biyografisi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mart 2017 21(1), s. 137-157.

TAŞKIRAN, Cemalettin; *Milli Mücadele'de Kazım Karabekir Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.

TEKİR, Hürü SAĞLAM- Süleyman Tekir; "Eğitime Katkılarıyla Kâzım Karabekir", *International Journal of Humanities and Education*, Yıl 2017, Cilt 3, Sayı 2,s.322-340.

**Summary**

There have been many academical studies about Kazım Karabekir who was one of the heroes of the National Struggle and an important political character in our history. His own articles and books became a basis and source of these studies. One of the most important of these books is his memories that he experienced during his life. The title of the book is ‘’Our Independence War’’ in which he described the events he experienced from the Mondros Armistice Agreement to the East Front Commandership and became a member of Turkish Parliament in October 1922. The other important book he wrote is ‘’The Principles of Our Independence War’’ in which he mentioned about his political ideas.

There have been various academical studies on Kâzım Karabekir. Some of these studies published as biography, thesis and articles are as follows. M. Fahrettin Kırzıoğlu published a book as a biography (*Kâzım Karabekir,* Sevinç Matbaası, Ankara, 1991) in which he described Kazım Karabekir’s life. Cemalettin Taşkıran published a book in which he mentioned about Kazım Karabekir’s activities during the National Struggle period with the title “*Milli Mücadele’de Kazım Karabekir Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.). There is a Phd thesis in which his political life is mentioned in detail (Ali Çiftçi; *Kâzım Karabekir’in Siyasal Hayatı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doktora Tezi, Ankara, 2005.). Besides these, Güler Sarıçoban published an article with the title **“**Kâzım Karabekir'in Askerî ve Siyasî Biyografisi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mart 2017 21(1), s. 137-157.) in which she described his military and political life. The other article was published by Hürü Sağlam Tekir- Süleyman Tekir under the title “Eğitime Katkılarıyla Kâzım Karabekir” in which they mentioned about his contributions to our education life. (*International Journal of Humanities and Education*, Yıl 2017, Cilt 3, Sayı 2, s.322-340.).

Kâzım Karabekir also mentioned his ideas on various issues in Turkish Grand Assemly. He explained his ideas on various national issues during his membership in Turkish Grand Assembly. Particularly, he established and found out solutions to the problems about Daily life except from the political and military issues when he became a member of Parliament from Istanbul in sixth and seventh terms. When the records of Turkish Grand Assembly investigated, it was seen that he explained his ideas on social life such as education life and educational institutions, tax laws, high cost of living, protection of families, protection of children who need care by the Goverment, development of villages, using the Budget sources wisely, the prevention of waste, the precautions against the damage that would cause by earthquakes, and the results of the death penalty.

He especially declared his ideasin detail on 1939 and 1943 Budgets. This artical was particularly designed considering his ideas on Budget and and his explanations were collected under a single title. Apart from these, his speeches he made at different dates were collected under the title ‘’different speeches’’. Therefore, the article is aimed to complete the information about his ideas on economical and social life besides his ideas on the political and military life.

Kâzım Karabekir acted a great role during the National Struggle period as a commander of East Front and 15th Army Corps. Then, he became a member of Parliament from Edirne and Istanbul and he involved political activities. His signature in Gümrü Agreement proved his political ability. The various books he published on political and military issues became an important reference for the explanation of the historical events. As a member of Parliament in the sixth and seventh terms, he gave speeches on economy, education, health, protection of family life, protection of orphans and other different issues.

Furthermore, it is clear that he interested in wide range of national issues except from military, political and diplomatic activities. In this article, it is aimed to give examples on his multi-side personality besides his military and political character.